

CMENTARZYSKO KULTURY ŁUŻYCKIEJ W CZĘSTOCHOWIE-RAKOWIE.
Opracowanie zbiorowe pod redakcją W. Błaszczyka, „Rocznik Muzeum w Częstochowie”, t. 1: 1965, s. 455.

Tom ten stanowi tematycznie całość poświęconą cmentarzysku kultury łużyckiej w Częstochowie-Rakowie i wzniesionemu na jego terenie rezerwatowi archeologicznemu. Oprócz krótkiego wprowadzenia redakcyjnego na treść tomu składają się dwie przedmowy (pióra W. Hensla i M. Ptaśnika) oraz siedem artykułów. Każda pozycja ma streszczenie w języku angielskim, niemieckim i rosyjskim, poziom części ilustracyjnej należy określić jako dobry. Cały tom dedykowany jest Międzynarodowemu Kongresowi Archeologii Słowiańskiej.

Pierwszym artykułem jest opracowanie badanego obiektu, napisane przez kierownika prac wykopaliskowych, przeprowadzonych tu w latach 1960 i 1961. (W. Błaszczyk, *Cmentarzysko kultury łużyckiej w Częstochowie-Rakowie*, s. 25—224). Omówiono tu historię badań, podano szczegółowy opis materiałów z 69 grobów, a następnie przeprowadzono analizę materiału ceramicznego i metalowego oraz obrządku pogrzebowego. Lakoniczne uzasadnienie datowania obiektu na okres halsztacki oraz streszczenie wyników zamykają ten artykuł.

Następną pozycją jest opracowanie antropologiczne materiałów (Z. Kapica, *Analiza antropologiczna materiałów osteologicznych z cmentarzyska kultury łużyckiej — Hallstatt C — w Częstochowie-Rakowie*, s. 225—318). Artykuł zawiera opis kranioskopijny materiałów z grobów szkieletowych (33 czaszki — w tym także z badań 1955 r.), analizę anatomiczną i opis szczątków z 21 grobów ciałałpalnych, analizę taksonomiczną, analizę pochówków ciałałpalnych, próbę analizy demograficznej, analizę anomalii kostnych, zmian patologicznych i śladów zabiegów chirurgicznych (trepanacja dwóch czaszek) oraz wnioski.

Dalsze pozycje, dotyczące materiałów osteologicznych, to artykuł H. Plewińskiej (*Analiza stomatologiczna czaszek z cmentarzyska w Częstochowie-Rakowie*, s. 319—324) omawiający 14 czaszek, w tym jedną ze śladami usuwania zębów, oraz M. Kubasiewicza (*Kości zwierzęce z cmentarzyska kultury łużyckiej z Częstochowy-Rakowa*, s. 325—328) traktujący o pochodzących z sześciu grobów szczątkach krowy i świnia.

Artykuł J. Zimnego (*Metaloznawcze badania halsztackich wyrobów żelaznych z Częstochowy-Rakowa*, s. 329—400) przynosi wyniki analizy dziewięciu przedmiotów żelaznych. Każdy z tych przedmiotów badany jest w zakresie zawartości węgla i innych składników, rodzaju struktur, wielkości ziarn krystalicznych, pomiarów twardości wtrąceń, obróbki kuźniczej i cieplnej z podaniem wniosków technologicznych. Zbiorcze omówienie wyników zamyka to opracowanie.

Badaniom 19 fragmentów naczyń poświęcony jest artykuł L. Kociszewskie-

g o (*Badania fizykochemiczne ceramiki z Częstochowy-Rakowa*, s. 401—434). Zawiera on charakterystykę materiału i przeprowadzonych prac, omówienie wyników dokonanych badań petrograficznych, chemicznych i technicznych oraz wnioski, z których najciekawszym chyba jest ten, iż tylko niektóre z omawianych naczyń mogły mieć funkcje użytkowe.

Tom zamyka *Kronika badań cmentarzyska i budowy Muzeum Archeologicznego w Częstochowie-Rakowie* (s. 435—455) napisany przez W. Błaszczyka.

Uwagi dotyczące całości tych opracowań rozpocząć należy od stwierdzenia, że stanowią one pierwsze tak wszechstronne ujęcie materiałów z cmentarzyska kultury łużyckiej, a w warunkach polskich nie tylko kultury łużyckiej. Oczywiście coraz częściej spotyka się w literaturze opracowania nie tylko czysto archeologiczne, lecz także wykorzystujące badania specjalistyczne, głównie antropologiczne¹, ale w wypadku Częstochowy-Rakowa mamy po raz pierwszy do czynienia ze zgromadzeniem tych badań w tak dużym nasileniu. Jest to wielką zasługą kierownika prac, a zarazem dyrektora Muzeum w Częstochowie, że potrafił on zorganizować współpracę tak wielu specjalistów przy opracowywaniu materiałów z omawianego cmentarzyska i nie dopuścił do rozproszenia wyników tych prac, grupując je w jednym tomie „Rocznika”. Oby jak najprędzej tego rodzaju publikacja materiału mogła przestać być w naszej literaturze szczytnym wyjątkiem! Jeżeli dodamy tu, że właśnie cmentarzysko w Częstochowie-Rakowie stało się, poprzez wzniesienie nad jego częścią pawilonu-rezerwatu, trwałym środkiem popularyzacji archeologii i pradziejów regionu, stwierdzić trzeba, że w historii archeologii polskiej te właśnie badania zyskały sobie ważne miejsce. Tak bowiem w wypadku naukowego opracowania, jak i muzealnego wykorzystania obiektu mamy do czynienia z rozwiązaniami maksymalnie korzystnymi.

Z recenzenckiego obowiązku należy zwrócić uwagę na kilka punktów dyskusyjnych, dostrzeżonych w cytowanych artykułach. Pierwszym z nich jest sam sposób podejścia do materiału. Cmentarzysko w Częstochowie-Rakowie badane było podczas trzech sezonów wykopaliskowych (1955, 1960 i 1961 r.) — wyniki badań pierwszego z nich zostały opublikowane osobno². Już przeglądając plany części zbadanej w latach 1960—1961 stwierdzić można, że nie zawierają one, podobnie zresztą jak i tekst, żadnych danych, pozwalających zorientować się co do ich usytuowania w stosunku do wykopów 1955 r.³ Podobnie materiały z tych badań nie są wykorzystywane ani w opracowaniach specjalistycznych (z częściowym wyjątkiem w postaci artykułów Z. Kapicy i H. Plewińskiej), ani przy jakiegokolwiek omówieniu całości wyników badań obiektu. To ostatnie jest zresztą nadmiernie lakoniczne — przy osiągnięciach tej klasy należałoby chyba jednak poświęcić kilkanaście stron na podsumowanie wszystkich osiągniętych rezultatów. Jakie np. próby podsumowania danych antropologicznych znajdują się w artykule Z. Kapicy, acz tam budzi wątpliwości omówienie ogólne pochówków ciałopalnych. Wydaje się przesadą kładzenie tak dużego nacisku na interpretację grobów podwójnych jako śladów spontanicznego czy przymusowego samobójstwa⁴, podobnie jak wątpliwości budzi rozpatrywanie zagadnie-

¹ Por. np. B. Balcer, *Materiały kultury trzcinieckiej i łużyckiej z cmentarzyska w Myśliborzu, pow. Opoczno, z badań 1938 r.*, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 30: 1964, s. 43 n., oraz A. Wiercińska, *Analiza antropologiczna ludzkich szczątków kostnych z grobów ciałopalnych w Myśliborzu, pow. Opoczno*, tamże, s. 59 n.

² J. Prokopowicz, *Cmentarzysko kultury łużyckiej w Częstochowie-Rakowie*, „Materiały Archeologiczne”, t. 3: 1961, s. 129 n.

³ Prokopowicz, *op. cit.*, ryc. 1.

⁴ Por. J. Szydłowski, *Obrządek pogrzebowy na Górnym Śląsku w okresie wpływów rzymskich*, „Rocznik Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu. Archeologia”, 2: 1964, s. 77.

nia kremacji w wąskich ramach terytorialnych i w pewnej izolacji od całości zagadnień kulturowych. Wyniki analiz przedmiotów żelaznych zostały rozpatrzone na tle całości zbadanych dotychczas takich zabytków z omawianego czasu, acz wykaz literatury przekonuje o pominięciu niektórych pozycji dotyczących terenów bardziej oddalonych od omawianego⁵.

Podniesione kwestie są oczywiście drobiazgami, nie umniejszającymi znacznego twórczego wkładu, jaki omawiany tom stanowi dla opracowań materiałów kultury łużyckiej.

Jan Dąbrowski

Josef Matthes, Die Keltischen Eisenwerkzeuge von Mitteldeutschland. Band I: Ausgrabungsberichte und Katalog der Funde westlich von ... (Kommision für archäologische Landesgeschichte und Volksforschung Staatliches Konservatorium Sachsen, Staatlich-Gesamthochschule Zwickau, Zwickau 1967, 100 s.).

Opisująca publikacja stanowi wprowadzenie i przegląd wykopanych keltów żelaza oraz katalog zabytków tego rodzaju. Jest to — jak widzieliśmy — pierwszy tom z serii o keltach w tym kraju. Z tego względu możemy sobie pozwolić na kilka uwag dotyczących sposobu wykopania i opisu zabytków.

W wprowadzeniu czytamy, że w tym tomie zamieszczono wszystkie znaleziska z wykopanych keltów żelaza, jak i przedmiotów w zbliżonym okresie archeologicznym i kulturowym. Jest to więc nie tylko katalog zabytków, ale także przegląd wykopanych przedmiotów w tym okresie. W tym celu zamieszczono w tym tomie wszystkie znaleziska z wykopanych keltów żelaza, jak i przedmiotów w zbliżonym okresie archeologicznym i kulturowym. Jest to więc nie tylko katalog zabytków, ale także przegląd wykopanych przedmiotów w tym okresie. W tym celu zamieszczono w tym tomie wszystkie znaleziska z wykopanych keltów żelaza, jak i przedmiotów w zbliżonym okresie archeologicznym i kulturowym. Jest to więc nie tylko katalog zabytków, ale także przegląd wykopanych przedmiotów w tym okresie.

Przedmiot wykopanych keltów żelaza jest to przedmiot wykopanych keltów żelaza. Jest to więc nie tylko katalog zabytków, ale także przegląd wykopanych przedmiotów w tym okresie. W tym celu zamieszczono w tym tomie wszystkie znaleziska z wykopanych keltów żelaza, jak i przedmiotów w zbliżonym okresie archeologicznym i kulturowym. Jest to więc nie tylko katalog zabytków, ale także przegląd wykopanych przedmiotów w tym okresie.

⁵ Tak np. brak artykułu J. Piaskowskiego; *Metaloznawcze badania wyrobów żelaznych z okresu halszackiego i lateńskiego, znalezionych na Pomorzu i Mazowszu*, „Wiad. Archeol.”, t. 26: 1960, s. 273 n.